

„SLOVÁCKO SA NESÚDÍ“ ANEB KONEC INICIÁTORŮ MORAVSKÉ IREDENTY

Viktor Janák

Viktor Janák: „No Trials in Slovácko“ or End of leaders of Moravian irredentism

The study focuses on the circumstances of the end of Moravian irredentist activities of late 1930s, grouped around a civic association called Národopisná Morava (Ethnographic Moravia). The leading figures of the initiative were prosecuted by Extraordinary People's Court in Uherské Hradiště after the end of World War II. The aim of this article is to describe and analyse the court martials of particular personalities participating in the activities of above-mentioned association and to find out, whether (or why) the verdicts of the court and the time really spent in prisons and labour camps differed in individual cases. Another purpose of the research is to point out the diverse approach of the court towards the Moravian irredentists, compared to other political groups, prosecuted according to Presidential Decree No. 16/1945, also known as „Big Retribution Decree“.

Keys words: Extraordinary people's court, Uherské Hradiště, Národopisná Morava, Irredentism, Slovácko, Retributive justice

Po druhé světové válce bylo třeba potrestat lidi, kteří činili zločiny proti řádům bývalých demokratických republik ovládaných nacistickým Německem. Nejinak tomu bylo i v případě moravských irredentistů, kteří se snažili na přelomu let 1938 a 1939 odtrhnout část území Moravy od zbytku českých zemí a připojit je k autonomnímu Slovensku a později ke Slovenskému štátu. Většina těchto slováckých irredentistů byla před válkou roztroušena v různých národopisných (Moravskoslovenská společnost, Štefánikova společnost apod.) či politických formacích (Vlajka, Národní obec fašistická apod.), posléze se však všichni sešli v etnografickém spolku Národopisná Morava,¹ který působil na území Moravy a především Slovácka² až do konce války. Právě těmto lidem, kteří po válce skončili před mimořádným lidovým soudem v Uherském Hradišti, se bude věnovat

- 1 Tématu slovácké irredenty a hnutí Národopisná Morava se podrobněji věnují následující monografické práce: František MEZIHORÁK, *Hry o Moravu: separatisté, irredentisté a kolaboranti 1938–1945*, Praha 1997; František MEZIHORÁK, *Moravský extrémní regionalismus a pokus o Velké Slovensko (1938–1939)*, Olomouc 1994. Dále se problematice věnuje několik studií ve sbornících např. Soňa KOCÁBOVÁ, *Národopisná Morava*, in: Frolec, Ivo (ed.): *Slovácko: společenskovední sborník pro moravsko–slovenské pomezí XXXVIII*, Slovácké muzeum Uherské Hradiště 1996, s. 213–221; Jan RYCHLÍK, *Hnutí za připojení Slovácka ke Slovensku v letech 1938–1941*. In: Frolec, Ivo (ed.): *Slovácko: společenskovední sborník pro moravsko–slovenské pomezí XXXIII–XXXIV*, Slovácké muzeum Uherské Hradiště, 1991–1992, s. 75–95. Dále se o této problematice okrajově zmiňují například Tomáš PASÁK, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999; Ivo PEJČOCH, *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*, Praha 2011. Většina archivních materiálů k tomuto tématu se nachází v Moravském zemském archivu v Brně (dále jen MZA v Brně), ve fondu C 143 Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště. Dále ve Státních okresních archívech (dále jen SOKA) v Hodoníně (viz fond Okresní úřad Hodonín a Okresní soud Hodonín) a v Uherském Hradišti (viz fond Okresní úřad Uherské Hradiště).
- 2 Etnografický region Slovácko, dříve Moravské Slovensko či Moravská Slovač, se nachází na hranicích se Slovenskem. Jeho součástí jsou okresy Hodonín a Uherské Hradiště, dále pak součásti okresů Břeclav (oblast kolem Hustopečí a Břeclavi) a Zlín (oblast okolo Napajedel a Luhačovic). Region se vymezuje vlastním nářečím, které je podobné nářečí slovenského etnického regionu Záhorí, typickými kroji i vlastní kulturou.

následující studie, jejímž cílem je analyzovat soudní procesy, zejména však tresty, které při nich padly, a ty následně komparovat s jejich vykonanou částí.

Retribuční soudnictví

České země strávily pod okupačními úřady celkem šest let, jelikož padly do nacistických spárů mezi prvními, a naopak byly mezi posledními při osvobození.³ Je tedy třeba vzít v úvahu, že těchto šest let nacistických perzekucí a ponižování českého národa muselo mít vliv na poválečné události. Již v květnu 1939 vyslovil George Frost Kennan památná slova: „*Pokud se někdy situace obrátí, těžko si představit, jak strašlivá bude pomsta Čechů.*“⁴ Nutno říci, že jeho obavy byly do jisté míry naplněny. Postoj Českoslováků k vypořádání se s válečnými zločinci a kolaboranty silně ovlivnily události, které následovaly po úspěšném atentátu na zastupujícího protektora Reinharda Heydricha. Vyhlazení Lidic a následující popravy motivovaly exilové vedení Československa k tomu, aby hnalo veškeré nacisty k zodpovědnosti. Jak ostatně prohlásil v roce 1942 prezident Beneš: „[...] *slavnostně jménem státu, národa a vlády československé, že za všechno to, co se v těchto dnech u nás stalo, považujeme osobně odpovědného Adolfa Hitlera a všechny členy jeho vlády bez výjimky [...] činíme osobně odpovědnými všechny exponenty nacistické strany a říšské vlády na našem území, činíme osobně odpovědného každého, kdo jim v tom pomáhá, ať je kdekoliv [...] uplatňujeme osobně na všechny tyto lidi náš vojenský zákon, jenž za podobné činy předepisuje trest smrti.*“⁵

Benešovy dekrety

Od tohoto okamžiku začala exilová vláda okamžitě pracovat na právní normě, podle které by mohli být retrospektivně trestáni lidé, kteří se provinili válečnými zločiny. Tato právní norma přišla ve formě retribučních dekretů prezidenta republiky.⁶ Je nutno dodat, že tvoreni dekretů provázely spory o jejich podobu. Exilové ministerstvo spravedlnosti se sídlem v Londýně se nakonec řídilo pěti zásadami: viníci budou souzeni podle mimořádného práva; retribuce bude mít zpětnou působnost; válečný viník je osoba, která se provinila proti republice v době jejího zvýšeného ohrožení; v čele mimořádných lidových

3 O tématu retribučního soudnictví bylo napsáno velké množství odborné literatury. Více k danému tématu např. Mečislav BORÁK, *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě 1945–1948*, Šenov u Ostravy 1998; Ivana RAPAVÁ, *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945–1948*, Ústí nad Labem 2010; Benjamin FROMMER, *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*, Praha 2010; Lucie JARKOVSKÁ, *Odplata či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy na Královéhradecku*, Praha 2008, s. 13–17; Karel KAPLAN, *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty*, Praha 1992; Tomáš STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991; Jan KUKLÍK, *Vývoj československého práva 1945–1948*, Praha 2008; Jan KUKLÍK, *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*, Praha 2002, Emanuel MANDLER, *Benešovy dekrety—proč vznikaly a co jsou*, Praha 2002.

4 George F. KENNAN, *From Prague after Munich: Diplomatic Papers, 1938–1940*, Princeton 1968, s. 178.

5 Edvard BENEŠ, *Šest let exilu a druhé světové války: řeči, projevy a dokumenty z r. 1938–45*, Praha 1947, s. 167–168.

6 „*Latinské slovo retributio znamená vrácení, odplatu a odměnu. Jeho český potomek retribuce zahrnuje nápravu a odčinění, případně též odměnu a náhradu; novější slovníky cizích slov již uvádějí, že retribuce jako právníký termín znamená stihání zločinnů, kterých se dopustili nacisté a jejich pomahači na československém lidu. Všechny uvedené významy se v retribučním soudnictví více či méně prolínají, od snahy o nápravu a odčinění utrpěných křivd až po navrácení spravedlnosti a 'odměnu' nacistickým zločincům a kolaborantům, jakou si svými činy vysloužili. Ani prvek odplaty v celkovém výčtu nechybí.*“ M. BORÁK, *Spravedlnost*, s. 11.

soudů budou zasedat soudci z povolání, ale budou v nich i soudci z lidu; zákonem nebudou postiženi ti, kteří byli pouze oběťmi.⁷

Již v srpnu 1944 informoval prezident Beneš o dokončení retribučního dekretu, který exilová vláda schválila na začátku října 1944, k jeho podepsání došlo v únoru 1945. Tento dekret č. 6/1945 byl vyhlášen exilovou londýnskou vládou na konci února. Slovenská národní rada vyhlásila v polovině května 1945 nařízení č. 33/1945 Sb. n. SNR. V červnu 1945 podepsal prezident Edvard Beneš tzv. „*Velký retribuční dekret*“, přesněji dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.⁸

Samotná preambule Velkého retribučního dekretu volala po potrestání neslýchaných zločinů, „*kterých se dopustili nacisté a jejich zrádci spoluvníci na Československu. Porobení vlasti, vraždění, zotročování, loupení a ponižování, jehož obětí byl československý lid, a všechna ta stupňovaná německá zvěrstva, kterým bohužel pomáhali anebo asistovali i zpronevěřivší se občané českoslovenští, z nichž někteří zneužili při tom i vysokých úřadů, mandátů nebo hodnotí, musí dojíti zaslouženého trestu bez průtahů, aby nacistické a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořene.*“⁹

Tento právní dokument určoval přísnější trestní sazby pro přestupky proti právu uvedené v dekretu po dobu zvýšeného ohrožení republiky.¹⁰ Dokument se skládal ze 34 paragrafů rozdělených do dvou hlav. Zločiny proti státu, osobám a majetku jsou specifikovány v hlavě první, hlava druhá se pak věnuje zvláštní soustavě mimořádných lidových soudů, která byla vytvořena speciálně pro účely retribučního soudnictví. Poslední tři paragrafy dekretu se pak věnují přechodným a závěrečným ustanovením.¹¹

Pokud se podrobněji podíváme na první hlavu, můžeme zjistit, že první čtyři paragrafy se věnují protistátním zločinům, přičemž první z paragrafů navazoval na prvorepublikový zákon o ochraně republiky,¹² další dva paragrafy postihovaly členství ve fašistických a nacistických organizacích, případně podporu okupačního režimu. Následující paragrafy pět až sedm se vztahovaly na zločiny proti osobám. Paragrafy osm až deset upravovaly zločiny proti majetku, ať již se jednalo o poškození, žhářství či loupež. Paragraf 11, který jako jediný zcela chyběl v původním „londýnském“ dekretu, postihoval zejména udavače.¹³

Druhá hlava dekretu se věnovala mimořádným lidovým soudům (MLS), které měly být zřízeny v sídlech všech krajských soudů.¹⁴ Měly se skládat z pětičlenných senátů, ty se skládaly z jednoho profesionálního soudce, předsedy a čtyř soudců z lidu. Všechny členy soudu vyjma soudců z lidu, kteří byli vybíráni z řad Národní fronty, vězněných a perzekuovaných, jmenoval na základě seznamů připravených okresními národními výbory prezí-

7 Prokop DRTINA, *Na soudu národa: Tři projevy ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a Národního soudu*, Praha 1947, s. 10.

8 B. FROMMER, *Národní očista*, s. 108–109; 114–116.

9 Preambule dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

10 Dobou zvýšeného ohrožení republiky je myšleno období od 21. května 1938 do 31. prosince 1946.

11 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

12 Přesněji se jednalo o zákon č. 50/1923 Sb.

13 Trest smrti umožňovaly § 1, 2, 3, 5, 7, 8 a 11 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

14 Celkem vzniklo 24 mimořádných lidových soudů, které sídlily v Brně, České Lípě, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Chrudimi, Chebu, Jičíně, Jihlavě, Klatovech, Kutné Hoře, Liberci, Litoměřicích, Mladé Boleslavi, Moravské Ostravě, Mostě, Novém Jičíně, Olomouci, Opavě, Uherském Hradišti, Písku, Znojmě, Plzni, Praze, a Táboře.

dent republiky.¹⁵ Soudní proces neměl trvat déle než tři dny a měl být nepřerušovaný. Pak-liže došlo k prodloužení soudního řízení, měl být případ postoupen normálním soudům. U mimořádných lidových soudů měly být souzeny pouze prohřešky penalizované v rámci retribučního dekretu, bylo tedy možné osvobození u MLS a následné stíhání u řádných soudů za činy, které nespádaly do výše zmíněných dekretů. Rozsudky byly vyhlašovány ihned při veřejném zasedání soudu a nebylo proti nim žádné odvolání. Kromě obvyklých trestů odnětí svobody mohl soud vynést také trest smrti, který se vykonával zpravidla do dvou až tří hodin po vynesení rozsudku a mohl být veřejný, trest pozbytí občanské cti na dobu určitou nebo navždy.¹⁶ Odsouzení mohli být rovněž posláni do pracovního oddílu, aby zde formou nucených prací odčinili škody, které způsobili. Retribuční dekret porušoval princip *nulla poena sine lege* (žádný trest bez zákona) i princip *nullum crimen sine lege* (není zločinu bez zákona).¹⁷

Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti

Tento soud zahájil svou činnost jako druhý v republice, prvním byl Mimořádný lidový soud v Brně.¹⁸ Profesor Mečislav Borák poukazuje ve své publikaci *Spravedlnost podle dekretu*, že právě na MLS v Uherském Hradišti lze pozorovat problematiku a složitost administrativních procesů, které předcházely vzniku všech mimořádných lidových soudů. Poukázal přitom také na problematiku vnímání data, které lze považovat za začátek činnosti soudu, jež se u různých autorů liší podle úkonů, které považují za důležité (např. ustavení soudu, první proces apod.).¹⁹

Tvorba tohoto soudu nebyla vůbec jednoduchá. Nejprve Okresní národní výbor Uherské Hradiště musel doručit seznamy složení soudu k ministerstvu spravedlnosti, což se také stalo 30. května 1945. Ministerstvo seznamy dále upravilo a během června je schválila vláda. Následně v první polovině července připojil svůj podpis prezident. Jmenovací dekrety pro přednostu a veřejného žalobce byly doručeny až 31. července 1945.²⁰ Přednostou Mimořádného lidového soudu v Uherském Hradišti byl jmenován Karel Mahovský a jeho náměstky se stali Jaroslav Ocelík, Ladislav Lindner a Josef Hanák. O tom, kolik lidí stanulo před tímto soudem, panují dodnes dohady. Většina autorů dochází ke shodě, že zde bylo souzeno více než 1200 lidí. Kupříkladu Lucie Verbíková hovoří o 1216 osobách,²¹ Jan Müller uvádí ve své práci 1298 osob. Müller dále analyzuje, že z 1298 osob bylo 1037 mužů a 261 žen, celkově bylo odsouzeno 793 osob. Přičemž 70 % obžalovaných tvořili lidé české národnosti. Počet popravených se dle Müllera pohyboval okolo 46 osob, z čehož bylo pouze 5 žen. První proces proběhl již 14. srpna 1945. Obžalovaným byl úředník zlínského gestapa, který byl odsouzen k trestu smrti. První žena byla popravena o týden později, tedy 21. srpna 1945.²²

15 Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

16 Zbavení občanské cti znamenalo ztrátu volebního práva, nemožnost vykonávat volený úřad a zákaz práce v řídicích funkcích. Odsouzení tak povětšinou mohli pracovat pouze jako manuální pracovníci.

17 B. FROMER, *Národní očista*, s. 125–127.

18 Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti měl působnost v okresech Zlín, Holešov, Hodonín, Kyjov, Uherské Hradiště a Uherský Brod.

19 M. BORÁK, *Spravedlnost*, s. 49.

20 Tamtéž, s. 50.

21 L. VERBÍKOVÁ, *Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště*, Slovákco: společenskovední sborník pro moravsko-slovenské pomezí 54, 2012, s. 267–283.

22 M. BORÁK, *Spravedlnost*, s. 50.

Zajímavostí je, že před mimořádnými lidovými soudy stanuli i nevinní lidé, nejinak tomu bylo v Uherském Hradišti. Občas se stalo, že vyšetřovací komise nařídila zatčení nevinného člověka, kterého osvobodil až MLS. Na druhou stranu nelze říci, že instituce mimořádných lidových soudů byla neomylná. Objevily se i případy, které se po nespravedlivém rozsudku MLS dovolaly spravedlnosti u soudů řádných.

Charakteristika procesu s moravskými iredentisty sdružujícími se ve spolku Národopisná Morava

Případů, které se týkají tématu moravské iredenty a jsou tedy spjaté s Národopisnou Moravou, je celkem osm, z nichž sedm bylo řešeno přímo v Uherském Hradišti a jeden případ byl postoupen řádným soudům, jelikož bylo potřeba více času k posouzení dané osoby.

Všechny osoby vyjma jediné byly odsouzeny na základě § 3 Velkého retribučního dekretu,²³ který zněl: „*Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, nebo kdo v oné době tiskem, rozhlasem, filmem nebo divadlem, nebo na veřejném shromáždění schvaloval nebo obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů a orgánů jim podřízených, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, spáchal-li však takový zločin v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí, nebo smrtí.*

*Kdo v téže době byl činovníkem nebo velitelem v organizacích Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) nebo Sudetendeutsche Partei (SdP) nebo Vlajka, Hlinkova nebo Svatoplukova Garda, nebo v jiných fašistických organizacích podobné povahy, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let.*²⁴

Je třeba také připomenout, že většina rozhodnutí soudu byla zmírněna na základě druhého odstavce § 16 Velkého retribučního dekretu. „*Soud může snížit trest i pod dolní hranici sazby a zaměnit jeho způsob za mírnější, v případech pak zvláštního zřetele hodných v odsuzujícím výroku upustiti od potrestání, je-li obecně známo, nebo lze-li bez průtahů prokázati, že obžalovaný jednal s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice či jejím spojencům nebo jinému obecnému zájmu, nebo že se pozdější svou činností zasloužil o osvobození republiky z nepřátelské moci, nebo o nápravu, nebo o zmenšení zla nepřitelem způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval [...]*“²⁵

Pokud se podíváme na spisy jednotlivých činitelů Národopisné Moravy, kteří stanuli před MLS v Uherském Hradišti, můžeme zjistit, že soudní procesy měly velmi podobný průběh. Drtivá většina iredentistů byla vzata do vazby ještě před oficiálním koncem války, přesněji 1. května 1945. Většinou se v rámci několika měsíců u soudu objevila petice podepsaná občany obce, kde daný iredentista bydlel, kteří lobovali za ryzí charakter uvězněné osoby, která za doby zvýšeného ohrožení republiky dle nich neinklinovala

23 Jedinou výjimkou je Jan Ryba, viz níže.

24 Viz § 3 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

25 2 odstavce §16 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb.

v žádném případě k nově vzniklému režimu, ale naopak pomáhala všem Čechům, respektive Moravanům.²⁶

Stejně jako ve všech soudních případech začalo vyslýchání svědků. Zde došlo k tomu, že představitelé moravské iredenty nebyli vyslýcháni jen v souvislosti se svým případem, ale také měli roli svědků v případech svých kolegů, v rámci kterých se vůči sobě dopouštěli různých křivd, přičemž svalování viny na druhé nebylo výjimkou. Příkladem mohou být výpovědi v případě Janka Uprky, kdy např. Dr. Vladimír Sova zpochybňoval Uprkův intelekt.²⁷ Dalším společným rysem u soudních přelíčení jsou rozporuplné výpovědi, při kterých jedna část svědků označovala obžalované za čestné Čechy, kteří vždy pomáhali občanům, a druhá část svědků chtěla dostat obžalované co nejrychleji za mříže, jelikož dle nich měli být kolaboranty nejhruššího zrna.²⁸

Pokud se podíváme na charakteristiku rozsudků, které byly vyneseny v období od 6. října 1945 do 2. ledna 1947, můžeme objevit mnoho podobností, což je důsledek úzké spolupráce mezi obžalovanými. Jak již předdesílal §3 dekretu prezidenta republiky č.16/1945 Sb., všichni byli odsouzeni na základě podporování a propagace nacismu, nicméně způsob, jakým byly tyto přečiny páčány, se u jednotlivých odsouzených více či méně lišil. Mezi nejčastější prohřešky patřilo pořádání slavností, hostin a veselek za hojně účasti protektorátních i nacistických elit,²⁹ dále pak účast na pohřbu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, přičemž byli někteří členové dokonce oblečeni do slováckých krojů, ve kterých se také většina odsouzených fotografovala s představiteli nedemokratického režimu.³⁰

Nejlepší shrnutí většiny soudních procesů s představiteli Národopisné Moravy výstižně popisuje člen národního výboru v Hluku František Šťastný, jenž byl vyslýchán v souvislosti s Vavřincem Mitáčkem. „Případ [...] jse (sic!) velmi složitý. Jistá věc jest, že týž byl dobře zapsán u Němců, byl členem delegace, která pozdravovala Heydricha, byl členem Národopisné Moravy, která vyvíjela činnost českému národu škodlivou. Obviněný byl dokonce jedním z vedoucích funkcionářů této společnosti. Na druhé straně však pomáhal obviněný Čechům, kde se jednalo o lidi zavřené Gestapem, zasazoval se o ně, takže v tomto směru požívá v obci pověst jako dobrý Čech.“³¹ Tento proslov by se dal pouze s malými obměnami či dovětky aplikovat na všechny výše zmíněné případy.

26 MZA v Brně, fond C 143 Mimořádný lidový soud Uherské hradiště, inv. č. 610, k. 63, s. 75; MZA v Brně, C 143, inv. č. 902, k. 88, s. 52.

27 SOkA Hodonín, Fond Okresní soud Hodonín (dále jen OS-H), p.p. 1292, bal. č. 2 Uprka, s. 20.

28 MZA v Brně, C 143, inv. č. 610, k. 63, s. 76.

29 Mezi tyto elity patřili kupříkladu Emanuel Moravec, K. H. Frank, nebo zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich.

30 MZA v Brně, C 143, inv. č. 119, k. 21, s. 12.

31 Tamtéž, s. 3.

Výsledky a zajímavosti jednotlivých procesů

Jan Uprka

Nejzajímavějším příběhem je jistě příběh prvorozeného syna malíře Josefa Uprky,³² Jana, který měl k otci až zbožný obdiv, ten ovšem nebyl opětován. Joža Uprka svého syna tituloval jako „*hlupého Jana*“. Pravdou je, že Jan Uprka prošel kvůli špatnému prospěchu několika školami. Dokonce ani Uprkovi spolupracovníci z Národopisné Moravy neměli o synovi slavného malíře valného mínění. Ve svých výpovědích se o jeho intelektu vyslovovali spíše negativně. Důkazem budiž slova Dr. Vladimíra Sovy: „*Celkově když jsem poznal Jana Uprku mohu říci, že jsem byl zklamán (sic!) a to jak po stránce inteligence, tak po stránce umělecké. Do té doby než jsem ho poznal, jsem si ho představoval docela jinak [...] Když jsem ho však poznal, zjistil jsem, bystrý nějak není a že něco uměleckého nového netvoří.*“³³ Po svém otci podědil cit pro výtvarné umění, takže se stal akademickým malířem, ale kvalit tohoto titulu nedosahoval. Spíše byl řemeslníkem, který se dobře vyznal v lidových ornamentech. Nikdy se mu nepodařilo vystoupit ze stínu svého otce, proto mu velice lichotilo, když se kolem něj motali různí pochlebovači ze stran nacistů, kteří tak činili, aby dosáhli svých různých cílů. Uprkova vila tedy hostila mnoho nacistických pohlavárů a představitelů Protektorátu, kteří mu dopomohli k různým funkcím. U soudu byl Jankovi prokázán špatný psychický zdravotní stav,³⁴ takže místo trestu odnětí svobody se Janek ocitl v psychiatrické léčebně ve Šternberku, ze které byl nakonec v roce 1949 propuštěn do domácího opatrovnictví a současně byl zbaven svéprávnosti. Panují dohady, že tento postup Janovi údajně doporučil jeho švagr, který byl prezidentem Zemského soudu v Brně.³⁵

Lze jen těžko posoudit, který z Uprků byl pro fašisty a iredentisty důležitější. Joža Uprka byl sice zneužit, nicméně osobně se nemohl účastnit manifestací a delších návštěv. Navíc zemřel ani ne do roka od ustanovení Protektorátu Čechy a Morava. Naproti tomu Janek Uprka aktivně hostil nacistické pohlaváry, ale bez slavného jména, ze kterého si vybuodoval takřka kult, by pravděpodobně nebyl důležitým ani pro Národopisnou Moravu, ani pro nacistický režim.

Jan Ryba

Druhou osobou, která se zcela vymyká ostatním soudním procesům, je právě Jan Ryba, který byl jako jediný z členů odsouzen i na základě dalších paragrafů Velkého retribučního dekretu. Tento rodák z Horních Němčic byl uznán vinným z přečinů proti § 1, 3,

32 Josef Uprka byl mistrem malířem, který byl velmi uznávaný po celé Evropě, o čemž svědčí ocenění ze Salonu v Paříži a známosti s dalšími významnými umělci, mimo jiné jej navštívil v rodném kraji i mistr Auguste Rodin. Se stářím se jeho názory radikalizovaly, čehož pochopitelně využily pravicově zaměřené strany a s nimi i jeho syn, který mu byl takřka opakem. Zneužívání jeho slavného jména slováckými iredentisty a řudáky se přičítá jeho stáří a špatnému zdravotnímu stavu, kvůli kterému se nemohl proti tomuto chování ohradit. Protektorátní vláda se sice snažila mistra Uprku získat na svoji stranu darem k narozeninám, který činil 5 000 korun, mistr však považoval tuto částku za nehoráznou urážku, což mělo za následek její odmítnutí. Josef Uprka se konce války nedožil a skonal v lednu 1940. Pohřeb slavného malíře byl zneužit k masovému vystoupení nacistů a kolaborantů.

33 SOKA Hodonín, OS-H, p.p. 1292, bal. č. 2 Uprka, s. 20. Stylisticky upraveno.

34 Špatný psychický zdravotní stav byl dokládán vyšetřením z roku 1933, kde mu byla zjištěna neurastenice a duševní neklid. V tomto roce také prodělal nemoc, po které mu zůstaly návaly úzkosti. Je rovněž velice zajímavé, že Jankovy výpovědi v ostatních soudních případech se nijak nelišily od výpovědi ostatních duševně zdravých členů.

35 F. MEZIHORÁK, *Hry o Moravu*, s. 23–25.

11 a 7 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. Ryba byl spolu s dr. Sovou jedním z velkých kritiků Masaryka a Beneše, které „[...] hrubým způsobem kritisoval [...] a sprostým způsobem napadal.“³⁶

Jan Ryba udával české spoluobčany, čímž se provinil proti § 11 výše zmíněného zákona. Jednalo se o Rudolfa Chybíka, Adolfa Kypěnu, Františka Vaška, Jaroslava Zapletala a Josefa Boudu.³⁷ Udával u gestapa, na ústředí kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, ale i u četnictva. Ryba také v zájmu nacistického Německa zavinil ztrátu svobody Jaroslava Nezbedy a Karla Kovaříka,³⁸ čímž se provinil proti § 7.³⁹

Prohřešky proti třetímu paragrafu byly téměř totožné s prohřešky ostatních obžalovaných v rámci spolku. Kromě podpory byl také členem Vlajky a byl i poručíkem Hlinkových gard. Ryba se ovšem jako jediný provinil proti § 1. Ryba totiž sepsal a odeslal žádost státnímu ministerstvu v Praze, ve které žádal o povolení dobrovolnického sboru Čechů, kteří měli být nasazeni proti svým spoluobčanům na území protektorátu.⁴⁰

Jan Ryba si dne 25. října 1946 vyslechl doživotní trest v žaláři (z toho 12 let v pracovních táborech), doživotní ztrátu cti a propadnutí jedné desetiny majetku ve prospěch státu, což byl nejvyšší trest v rámci skupiny spojené s iredentismem. Nicméně Rybovi byl trest nejprve snížen na 20 let a později, v roce 1960, byl na základě amnestie podmínečně propuštěn.⁴¹

Vavřínek Mitáček

Tento člověk zastával funkci pokladníka spolku Národopisná Morava, a to prakticky od jeho vzniku až po jeho zánik. Rovněž figuroval v jeho předsednictvu. Ještě před vznikem tohoto spolku byl Mitáček členem Národní obce fašistické a v roce 1938 se účastnil výjezdu moravských fašistů do Bratislavy, kde měl s ostatními iredentisty kontaktovat přední členy Hlinkovy slovenské ľudové strany. Nicméně v rozsudku o této Mitáčkově akci není psáno ani slovo. František Mezihorák o něm a o Josefu Taťákově hovoří jako o „protektčních německých dětech“.⁴² Mitáček byl jedním z lidí, kteří přímo pořádali a jezdili na akce, na kterých se objevovali různí představitelé nacistického a protektorátního režimu. Na dobových fotografiích se vyskytuje vždy v jejich těsné blízkosti. Zúčastnil se také pohřbu Reinharda Heydricha v Praze.⁴³ I přes tyto Mitáčkovy aktivity se ještě dnes můžeme dočíst na stránkách Hlucké kroniky, že těmito aktivitami nesledoval politické cíle.⁴⁴ K jednomu z nejzajímavějších Mitáčkových projektů patřil plán na výstavbu vzorové obce

36 MZA v Brně, C 143, inv. č. 619, k. 64, s. 193d.

37 Rudolf Chybík, který byl tou dobou starosta Jalubí, byl udán za výrok, že vedoucí kuratoria bude jednou viset. Chybík se prý pohádal s místním pověřencem kuratoria na zábavě a měl v roce 1943 prohlásit: „Ty budeš viset a Ryba s kuratorem půjde do p...e.“ MZA v Brně, C 143, inv. č. 619, k. 64, s. 194. Adolf Kypěna, František Vašek a Jaroslav Zapletal byli udáni za sběr potravin pro vdovy a sirotky po popravených. Josef Bouda byl Rybou udán za ukrývání sokolského psacího stroje.

38 Oba tito pánové tiskli a rozdávali veřejnosti fotografie, na kterých byly zachyceny popravy civilních obyvatel německými vojáky.

39 MZA v Brně, C 143, inv. č. 619, k. 64, s. 194.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž, s. 267.

42 F. MEZIHORÁK, Hry o Moravu, s. 80.

43 Všechny výše zmíněné akce se vyskytují v soudních spisech ostatních členů Národopisné Moravy ve větší či menší míře.

44 Marie PLAČKOVÁ, *Osobnosti Hlucké historie*, in: Hluk dějiny města, Hluk 2011, s. 462.

s názvem Slovač. Ta měla být „[...] *postavena a osídlena všemi typickými znaky Slovácka*“.⁴⁵ Obec měla stát u lázeňského městečka Luhačovice, aby byla nablízku turistům.⁴⁶

Zhruba tři měsíce po Mitáčkově vzetí do vazby přišla na Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti petice podepsaná téměř 150 lidmi, kteří orodovali za jeho brzké propuštění.⁴⁷ Vavřinec Mitáček si u soudu vyslechl dne 25. září 1946 rozsudek udělení trestu ve výši 18 měsíců vězení, ztráty cti na tři roky a propadnutí jedné čtvrtiny majetku ve prospěch státu. Vavřinec Mitáček si odseděl celý trest. Jelikož se mu do trestu započítala i doba strávená ve vazební věznici, dostal se na svobodu 6. listopadu 1946 ve 12 hodin.⁴⁸

Vítězslav Rohan

Ředitel živnostenské školy v Uherském Hradišti zastával v Národopisné Moravě funkci místopředsedy presidia. Podobně jako u Mitáčka byl ve výpovědích vidět kontrast. Pro jedny byl Rohan „*člověkem, na kterého se nezapomíná* [...]“ Lidé jej popisovali „*jako hodného, pracovitého a velmi sociálně citícího člověka* [...] školy v něm *ztratily nenahraditelného učitele a pracovníka*“.⁴⁹ Pro druhé byl Rohan člověkem, který se stal důvěrníkem *Sicherheitsdienst* a stýkal se s nacistickými představiteli. Člověkem, který měl jasné germanofilské citění, vybíral peníze na německý červený kříž a vedl hojnou korespondenci s německými úřady v německém jazyce. Takového jej shledal i soud.⁵⁰

Rohan byl dne 19. listopadu 1946 odsouzen na 4 roky v pracovních oddílech, byla mu odebrána čest na 10 let a jedna čtvrtina majetku propadla ve prospěch státu. Podobně jako v Mitáčkově případě se i za Rohana lidé u soudu přimlouvali. Rohanovi byla nakonec část trestu odpuštěna, zejména kvůli nešťastné události v jeho rodině. Manželka Vítězslava Rohana, která tou dobou musela finančně podporovat jejich devatenáctiletého syna studujícího s výborným prospěchem v Brně, měla autonehodu, když jela do pracovní brigády do Bzence, a utrpěla vážná zranění. Jejich syn tak zůstal odkázán na vzdálenější příslušníky rodiny. Kvůli tomuto byl Rohan 1. ledna 1948 podmíněčně propuštěn na dvouletou podmínku.⁵¹

Josef Tat'ák

Před rokem 1939 zastával funkci řídicího učitele v obci Súchov, byl obdobně jako další z obžalovaných členem Moravskoslovenské společnosti. Teprve v roce 1940 se poprvé setkal s představiteli spolku Národopisná Morava, do kterého vstoupil až o rok později s úmyslem napojit tento spolek na Národní souručenství. Nakonec byl jmenován do funkce okresního vedoucího pro okres Uherské Hradiště, ale v presidiu společnosti nefiguroval. Ve stejném roce byl také přeložen do Starého Města u Uherského Hradiště, kde rovněž působil ve funkci řídicího učitele.⁵²

45 MZA v Brně, C 143, inv. č. 610, k. 63, s. 76 a 77.

46 Tamtéž, s. 72–75.

47 Při sčítání lidu v roce 1930 měla populace v Hluku čítat 3306 obyvatel. Za Mitáčka tedy orodovalo zhruba 5 % všech obyvatel Hluku.

48 MZA v Brně, C 143, inv. č. 610, k. 63, s. 75.

49 MZA v Brně, C 143, inv. č. 714, k. 72, s. 193.

50 Tamtéž, s. 168–173.

51 MZA v Brně, C 143, inv. č. 714, k. 72, s. 191–195.

52 MZA v Brně, C 143, inv. č. 902, k. 88, s. 51.

Po válce byl Taťák jako poslední z činitelů Národopisné Moravy dne 2. ledna 1947 odsouzen k 18 měsícům těžkého žaláře, ztráty občanské cti na 5 let a k propadnutí jedné pětiny veškerého majetku ve prospěch státu. Bylo mu prokázáno, že propagoval a podporoval nacistický režim, že udržoval styky s německými představiteli a dožadoval se nahrazení některých obecních a okresních zastupitelů, kteří byli dle jeho názoru stále spjati s demokratickým režimem, lidmi loajálními a schopnějšími. Trest sice mohl být daleko vyšší, ale na základě výpovědi několika svědků mu byly přiznány polehčující okolnosti, jelikož Taťák varoval lidi před Gestapem, podporoval manželky vězňů, dokonce se i přimlouval za spoluobčany, kteří měli být posláni na práce do Říše. Dále Taťákoví pomohl fakt, že se u soudu nepodařilo prokázat jeho spojitost s ministrem Moravcem, časopisem *Böhmen und Mähren*. Trest mu také mohla zvýšit jeho žádost o německé stipendium na cestu do Německa, nicméně ji zapomněl odeslat, takže se nenaplnila skutková podstata, jelikož šlo pouze o přípravné jednání.⁵⁴

Josef Boček

Tento kroměřížský rodák se jakožto přispěvatel některých plátků⁵⁵ provinil zejména šířením nacistických myšlenek v explicitní i implicitní formě ve svých člancích. Zastával funkci okresního vedoucího osvětové služby pro Uherské Hradiště, v rámci které se účastnil různých celoprotektorátních akcí. Obdobně jako Mítáček je viděn na fotografiích s protektorátními a nacistickými elitami. Podle výpovědi i fotodokumentace se Boček nezdřáhal používat nacistický pozdrav. Při oslavách narozenin Adolfa Hitlera byl hlavním řečníkem celé akce.

Sám Boček u soudu odmítal, že by někdy propagoval nacistické hnutí, jelikož se dle svých slov snažil konat činnosti čistě kulturní, a pokud přeci jen z jeho strany došlo k propagaci, bylo to z donucení. Dále se obžalovaný po právu hájil tím, že do svého oddělení se snažil vždy dostat osvědčené sokolské pracovníky.⁵⁶ Nepřímo se také účastnil Taťákovy pokusu o výměnu zastupitelů, když tuto funkci nabízel lidem, kteří chtěli vystoupit ze spolku. „*Red. Boček nám začal dokazovat, že budeme-li v Národopis. Moravě, že nám to nebude na škodu, poukazoval na to, že nyní se rozpouštějí obecní rady, představenstva, že se tam dosazují jejich lidé.*“⁵⁷ Za své činy během okupace si u MLS v Uherském Hradišti 10. prosince 1946 vyslechl trest odnětí svobody na 18 měsíců žaláře, ztrátu cti na pět let a propadnutí jedné čtvrtiny majetku. Celý trest si odpýkával v táborech nucených prací.⁵⁸

53 Na druhou stranu Taťák doporučil, aby manželky lidí držených ve vazbě nepobíraly další nezbytně nutné finance. „[...] *béře polovinu platu svého muže, celý plat svůj a ještě příspěvek od národní pomoci. Kdyby muž věděl, že jeho rodina nedostane dále tolik peněz, jistě by si dal pozor na své jednání. Stačilo by úplně, aby rodiny zavřených dostávali pouze polovinu služebních příjmů, anebo pouze příspěvek od Národní pomoci. Tyto ženy totiž velmi často jsou šířitelkami šeptané propagandy* (proti nacistickému režimu pozn. autora).“ Z tohoto lze tedy předpokládat, že Taťák pomáhal pouze lidem, které nějakým způsobem znal, ale u cizích lidí doporučoval naopak odnětí finanční pomoci. Srov. MZA v Brně, C 143, inv. č. 902, k. 88, s. 52.

54 Tamtéž, s. 56.

55 Boček zastával funkci redaktora časopisu Uprkům kraj a dopisovatele Moravské Orlice a Moravských novin.

56 MZA v Brně, C 143, inv. č. 695, k. 70, s. 5 a 6.

57 MZA v Brně, C 143, inv. č. 695, k. 70, s. 40.

58 Tamtéž, s. 5–6.

Dr. Ing. Vladimír Sova

Tomuto řediteli hospodářské školy v Uherském Hradišti, který jako jeden z mála nebyl rodilým Moravanem, nýbrž Pražanem, bylo jako jednomu ze dvou lidí z celé Národopisné Moravy dokázáno, že veřejně hanil demokracii a zejména prezidenta Masaryka a Beneše. Také odebíral a rozšiřoval časopis *Árijský boj*. „*Pro své otevřené germanofilské smýšlení byl pojat vedoucím Gestapa v Uh. Hradišti do seznamu jeho informátorů.*“⁵⁹ Tyto a další obvyklé přestupky, které páchali funkcionáři Národopisné Moravy (srov. Vavřinec Mitáček), dopomohly doktoru Sovovi k jednomu z nejvyšších trestů z celého spolku a u soudu si tak dne 18. září 1946 vyslechl trest tři a půl roku za mřížemi, občanskou čest ztratil na osm let a čtvrtina jeho majetku propadla státu. Přitěžující okolností mu bylo členství ve Vlajce, která na rozdíl od Národopisné Moravy byla fašistickou organizací. Sova byl nakonec podmíněčně propuštěn 1. září 1947 za dobré chování v pracovních oddílech. Několikrát žádal o prominutí zbytku trestu (ztráta cti a vrácení majetku), nicméně nikdy neuspěl.⁶⁰

Josef Kupec

Je zajímavé, že justice ve spojení se spolkem Národopisná Morava, jenž byl soudem v Uherském Hradišti shledán jako apolitický,⁶¹ hnala k soudnímu řízení i vesměs zcela nevinné lidi. Nejlepším příkladem byl autodoprovce z Hluku pan Josef Kupec, který se jakožto jeden z předních znalců slováckých zvyků, krojů a tanců stal členem Národopisné Moravy a v roce 1944 dokonce jejím vedoucím ve svém rodném Hluku.⁶² Nicméně je nutné podotknout, že již za první republiky byl členem různých spolků, které pěstovaly slovácký folklór. Jeho provinění mělo spočívat mimo jiné v účasti na pohřbu Reinharda Heydricha v Praze, ve zdobení autobusu obrazy Hitlera a Háchy a jiných činech podporujících fašistické a nacistické hnutí (pořádání plesu za hojné účasti nacistů, agitování ve věci odtržení Slovácka).⁶³

Josef Kupec přiznal, že jízdenku do Prahy, kterou měl využít, aby se mohl zúčastnit pohřbu říšského protektora Heydricha jako reprezentant obce, využil pro své soukromé účely, přesněji na pomoc jednomu svému kamarádovi s vyzvednutím blíže nespecifikovaného zboží. Podle svědka Antonína Vaškoviče Kupec prý prohlásil „*že o tu parádu nestojí, že toho Heydricha dobře čert sebral.*“⁶⁴ Z dalšího svědectví se dozvídáme, že Kupec opravdu vozil fotografie Hitlera a Háchy, jelikož se bál nadřízeného olomouckého autodoprovce, který mu toto přikázal. Dle jeho manželky byly snímky použity jako trychtýř na benzín, čímž byly zničeny. Ve prospěch Josefa Kupce také mluvil fakt, že spolu s bratrem Matějem zachránili před zničením několik pamětních desek, mezi nimiž byla i deska Milana Rastislava Štefánika.⁶⁵ Díky všem výpovědím a záchraně pamětních desek byl autodoprovce Josef Kupec dne 6. prosince 1945 zproštěn veškerých obvinění

59 MZA v Brně, C 143, inv. č. 577, k. 60, s. 8.

60 Tamtéž, s. 9–20.

61 MZA v Brně, C 143, inv. č. 119, k. 21, s. 87.

62 Desítka občanů Hluku se snažila dosvědčit, že Kupec nikdy nebyl funkcionářem Národopisné Moravy, nicméně sám Kupec se k tomuto doznal ve své výpovědi. Zůstává tedy otázkou, zda občané chtěli pomoci Kupcovi křivým svědectvím, nebo zda o jeho funkcionářství nevěděli. MZA v Brně, C 143, inv. č. 119, k. 21, s. 4.

63 Tamtéž, s. 44.

64 Tamtéž, s. 3.

65 MZA v Brně, C 143, inv. č. 610, k. 63, s. 14.

pro nedostatek důkazů, což je důkazem, že členství ba i vysoká funkce v Národopisné Moravě, nebyly dostatečným důvodem k odsouzení.⁶⁶

Analýza výše trestů určených soudem a reálně odpykaného trestu

Nyní se podívejme, do jaké míry se shodovala výše trestu určeného soudem s výší skutečných let ve vězení či pracovních táborech. Nejprve je třeba rozdělit odsouzené na tři části. První část jsou osoby odsouzené pouze na základě § 3 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. Mezi tyto osoby patří (V. Mitáček, V. Rohan, V. Sova, J. Taťák, J. Boček) a jejich tresty znázorňuje Graf č.1. Následující část, kterou reprezentuje pouze Jan Ryba, odsouzený na základě vícero § dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., znázorňuje Graf. č. 2.⁶⁷ Poslední skupinu představují osoby, které unikly trestnímu stíhání a byly osvobozeny, ať už se jedná o Jana Uprku, osvobozeného na základě špatného psychologického stavu, nebo Josefa Kupce, osvobozeného pro nedostatek důkazů.

Na základě grafů můžeme konstatovat, že z šesti členů Národopisné Moravy odsouzených k trestu odnětí svobody si odpykala trest v plné míře pouhá polovina. Tito lidé navíc dostali stejný trest, a sice 18 měsíců odnětí svobody. Další trojice byla v určité části trestu omilostněna. Vítězslav Rohan, odsouzený ke čtyřem letům odnětí svobody, odešel volný z káznice po 19 měsících. Vladimír Sova, odsouzen na tři a půl roku odnětí svobody, si odseděl necelých 28 měsíců. Jan Ryba byl odsouzen na doživotí. Byl odsouzen ve věku 35 let, tudíž lze s nadsázkou říci, že pokud by se dožil průměrného věku,⁶⁸ byl odsouzen na 32,5 let. Trest mu byl nejdříve snížen na 20 let, později byl po 15 letech ve výkonu trestu amnestován.⁶⁹

Můžeme tedy konstatovat, že čím vyšší trest byl udělen soudem, tím vyšší byla šance, že doba pobytu v káznici či pracovním táboře bude zkrácena, a to i více než o polovinu. Samozřejmě je třeba vzít v potaz polehčující okolnosti, jakými byla nešťastná událost v rodině Vítězslava Rohana, vzorné chování Vladimíra Sovy v káznici a neustálé pokusy Jana Ryby o předčasné propuštění, o které se mimochodem pokoušeli všichni odsouzení.

Závěr

Pokud prozkoumáme tresty, které si vyslechli funkcionáři spolku Národopisná Morava u lidových soudů, zjistíme, že oproti jiným moravským fašistům byly tresty velice mírné, a to i přes to, že ani jeden z nich u soudu svých činů nelitoval. Nejvyšší trest byl sice doživotí, ale reálně se stal trestem patnáctiletým. Další reálné tresty nepřesáhly tři roky odnětí svobody. Sama tvář Národopisné Moravy, Janek Uprka, byl nakonec osvobozen. František Mezihorák, který tresty shledal jako velice mírné konstatoval: „*Morální zákoník a historie jim všem však uděluje tresty nesrovnatelně těžší.*“⁷⁰

U mnoha soudních procesů nalezneme řadu výpovědí ve prospěch obžalovaného, či petice za propuštění uvězněného, které jsou podepsány značnou částí občanů jejich domovských vesnic, což není v případě lidí souzených za kolaboraci u Mimořádných lidových soudů až tak neobvyklé. Obdobný jev můžeme pozorovat nejen na Slovácku, ale i na Valašsku a jiných částech bývalého Protektorátu, a dokonce i v jiných nacisty okupova-

66 MZA v Brně, C 143, inv. č. 119, k. 21, s. 87.

67 Na obou grafech představuje osa Y počet let.

68 Pokud vezmeme v úvahu střední délku života období 1950–1960, dožil by se 67,5 roku.

69 Procentuálně si tedy trestanci odpykali různé části trestu (Sova 67 %, Ryba 46 %, Rohan 37 %).

70 F. MEZIHORÁK, *Hry o Moravu*, s. 104.

ných zemích.⁷¹ Petice jsou důsledkem proslulosti osob v dané obci. Všichni ti, jenž obdrželi větší podporu svých spoluobčanů, zastávali v obecní hierarchii důležité postavení. Výpovědi svědků ve prospěch obžalovaných jsou pak z části dány samotným životem, ve kterém není nic černobílé, a z části také lidskou mentalitou, které může být lhostejné bezpráví, pokud se neděje přímo v bezprostřední blízkosti na nám známých lidech. Pokud však stejnému bezpráví vystavíme lidi v přímé blízkosti dané osoby, je potřeba konat daleko větší. Je však třeba zdůraznit, že pomoc spoluobčanům byla na rozdíl od jiných uskupeních nezištná a konána jako projev humanity, nikoliv pro své pozdější obhájení.⁷²

Je nutné také podotknout, že z iredenty konané mezi lety 1938–1939 byly obviněny nakonec pouze tři osoby, a sice Sova, Ryba a Kupec, z nichž dva nakonec byli za tento čin i odsouzeni, nicméně v rámci § 3 velkého retribučního dekretu. Održení území druhé Československé republiky, potažmo protektorátu, tak, jak jej navrhovali iredentisté, dle autorova názoru odpovídá § 1 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., který odkazuje na zákon na ochranu republiky ze dne 19. března 1923 č. 50 Sb., přesněji na paragraf 1, který trestá ty, kteří chtějí připojit republiku nebo její část k cizímu státu.⁷³ Z toho vyplývá, že moravská iredenta nebyla u mimořádného lidového soudu vnímána jako přímá snaha o dělení státního území, ale celkově byla u většiny aktérů upozaděna činy jinými, které více méně odpovídaly tehdejšímu honu na nacisty a jejich spolupracovníky. Tento fakt je poměrně pochopitelný, jelikož v době, kdy se jedinci o održení pokoušeli, byla první republika již minulostí a druhá republika byla na sklonku svého trvání. Tento čin se tak stal pro justiční systém téměř zanedbatelným na rozdíl od spolupráce s okupačními orgány.

Pokud tyto tresty porovnáme například s tresty pro pohlaváry Národní socialistické české dělnické a rolnické strany (dále jen NSČDRS), která sice na rozdíl od Národopisné Moravy byla politickou stranou s fašistickým programem, zdají se být tyto tresty poměrně nízké. Čelní funkcionáři NSČDRS dostali tresty v rozmezí 3–20 let, přičemž vůdce strany František Mikuláš Mlčoch a náčelník Pořádkové služby strany Hynek Olšák si vyslechli trest smrti. Je nutno podotknout, že v obou skupinách se nacházeli konfidenti Gestapa a udavači. Jejich členové také shodně pořádali akce pro nacistické pohlaváry⁷⁴ a nabízeli se Adolfu Hitlerovi do bojů proti společným nepřítelům.⁷⁵ Nicméně nebezpečnost a typ kolaborace obou skupin byla, pokud vložíme obě skupiny do Tesařovy analýzy kolaborantů, zcela rozdílná. Tesař definuje tři skupiny kolaborantů – „*desperáty*“, „*quinslingy*“ a „*spolupracující*“.⁷⁶ NSČDRS je jasným příkladem skupiny „*quinslingů*“, jelikož popírala demokratické zřízení a souhlasila s ideologií NSDAP, kterou se snažila co nejvíce imitovat, a tím se stala velice nebezpečnou, což zmiňuje mimo jiné i soudní expert. Naproti tomu Národopisná Morava byla složena z různých osobností a jako celek

71 Zdeněk KMENT, *Valašsko v područí hákového kříže*, Valašské meziříčí 2018, s. 336–340; Ivo PEJČOCH, *Ve znamení zeleného hákového kříže—Národně socialistická česká dělnická a rolnická strana—historie české obdoby NSDAP*, Cheb 2016, s. 97–118.

72 Velká část kolaborantů pomáhala protektorátnímu obyvatelstvu, odboji a dalším zejména na konci války zcela záměrně, jelikož doufala, že si tím zajistí svobodu či mírnější trest na konci války.

73 Zákon na ochranu republiky ze dne 19. března 1923 č. 50/1923 Sb.

74 Největším rozdílem je, že Mlčochova strana pořádala večírky pro oblastní členy Gestapa a SD, kdežto členové Národopisné Moravy hostili výsoce postavené představitele Říše a Protektorátu (Karl Schwabe, Emanuel Moravec, Karl Hermann Frank, Kurt von Burgsdorff).

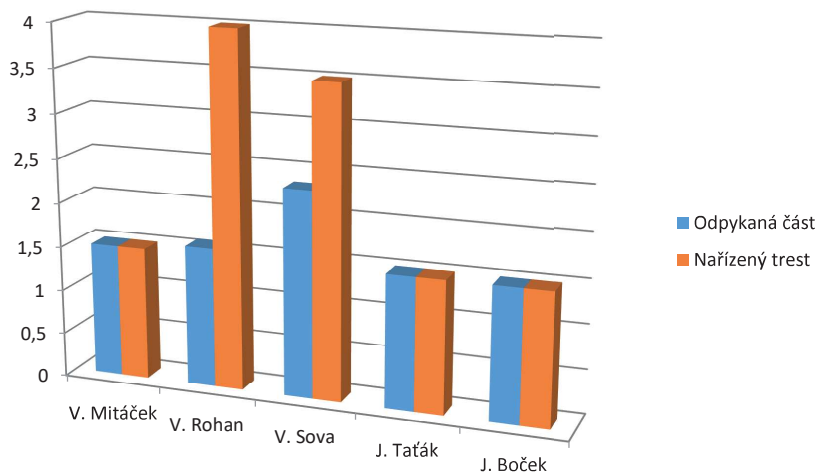
75 Viktor JANÁK, *František Mikuláš Mlčoch—politický chameleon*, Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, 29, 2018, č. 1/2, s. 25–35; Ivo PEJČOCH, *Ve znamení*, s. 97–110.

76 Jan TESAŘ, „*Záchrana národa*“ a kolaborace, Dějiny a současnost X, 1968, 5, s. 5–6.

se neprofilovala politicky, takže by její zařazení odpovídalo spíše Tesařovým *desperátům*. Skupina *desperátů* stála mimo reálné politické síly, ale přitom by udržovala reálnou spolupráci s okupačním režimem. Nicméně členové Národopisné Moravy mohou být samostatně zařazení jak mezi *desperáty*, tak mezi *spolupracujícími*, přičemž zařazení by záleželo na jejich politické angažovanosti. Skupina *spolupracujících* (např. J. Ryba, J. Sova) byla tvořena lidmi, jež spolupracovali s okupanty, ale zároveň měli vlastní politické cíle, které se nemusely rovnat cílům oficiální politiky. V případě Národopisné Moravy spočívaly ve zvýhodnění nejen jejích členů, ale i občanů celého Slovácka, dílčím cílem pak bylo rozšiřování povědomí a národopisu této části protektorátu. Nižší tresty tak v porovnání se členy NSČDRS dávají v rámci působnosti obou skupin smysl.

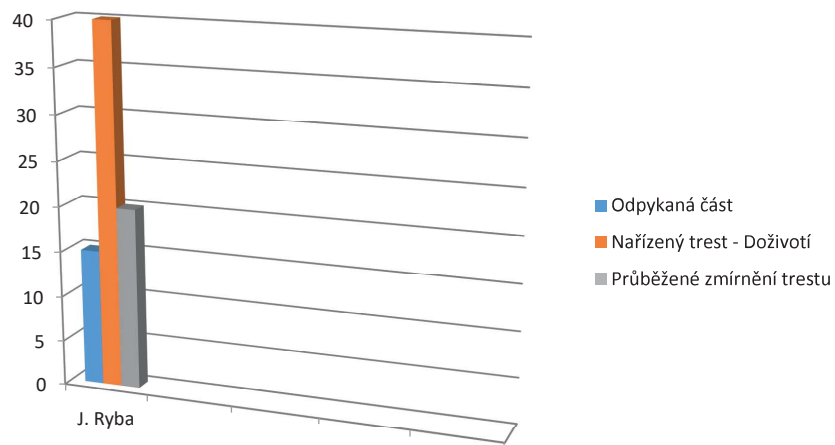
Graf č. 1 Porovnání nařízených trestů s odpykanou částí odsouzených pouze dle § 3 Velkého retribučního zákona

Zdroj: autorova analýza trestních spisů

Graf č. 2 Porovnání nařízených trestů s odpykanou částí Jan Ryba

Zdroj: autorova analýza trestních spisů

„No Trials in Slovácko“ or End of leaders of Moravian irredentism
(Summary)

In the era of the so-called Second Czechoslovak Republic various associations were formed, attempting to gain profit of the situation caused by the Munich Agreement. This was also the case of a group, formed around notable painter of Slovácko region Joža Úprka and his son Jan, who demanded a part of Moravia to be united with independent Slovakia. Supporters of this idea established an association named Národopisná Morava (Ethnographic Moravia).

The aim of this study is to describe the end of this Moravian irredentism. The research is based on primary sources from Moravian Provincial Archive in Brno and State District Archive in Hodonín and numerous secondary books and articles. The opening part of the text focuses on procedural issues and legislation, determining the work of Extraordinary People's Courts in Czechoslovakia after World War II. Two interconnected chapters follow, the first of them analysing the main aspects of court martials of leading figures of Národopisná Morava. The second part depicts particular cases of the court, focusing on differences and specifics of individual trials. The closing part assesses the results of the prosecution of Moravian irredentists, analysing the differences between verdicts and time really spent in prison. The case of Národopisná Morava is also compared to approach of the court towards other prosecuted political groups.

Mgr. Viktor Janák
Západočeská univerzita v Plzni
janak.viktor@seznam.cz